

РЕЖИСУРА УРОКУ

- Деякі концептуальні підходи до формування фахівців XXI століття **О.Барно** **3**
- Учення В.І.Вернадського о ноосфері в контексті екологічески орієнтованої педагогіки **І.Бартенева** **9**
- Рациональність та духовність – основні засади реформування вищої освіти у творчості В.І.Вернадського **С.Шейко** **13**
- Ноосферна свідомість і регіональний простір **В.Степанець** **16**
- Проектна технологія у контексті ноосферної освіти **Ю.Момот** **19**

ПОРАДИ СПЕЦІАЛІСТА

- „Психозойська ера” В.І.Вернадського і його погляди на особистість **В.Моргун** **22**

РІДНІ ДЖЕРЕЛА

- Про увічнення пам'яті В.І.Вернадського на Полтавщині **В.Губарь** **24**
- К вопросу о внутренней экологии **В.Пятаченко** **29**

НАВЧАЮЧИ – ВЧИМОСЯ

- Теоретичні основи проектування як складової професійної діяльності педагога **В.Стрельніков** **31**
- Становлення фахівця: теоретико-методологічний аспект **Т.Каткова** **34**
- Нові підходи до організації системи професійної підготовки майбутніх фахівців **Т.Поясок** **37**
- Місце функціональних знань у структурі ключових компетентностей особистості **П.Хоменко** **40**
- Значення вищої освіти у формуванні педагогічної культури майбутнього спеціаліста **С.Одарюк** **43**

Науково-практичний
освітньо-популярний часопис
Виходить з червня 1999 року

Часопис виходить 10 разів на рік
Друкується в Полтаві
Передплатний індекс 06207

Видавець-засновник: ТОВ „АСМІ”

Засновники:
Полтавський державний педагогічний
університет ім.В.Г.Короленка;
Полтавський обласний інститут
підсудипломної педагогічної освіти
ім.М.В.Остроградського

Ресурсне свідоцтво:
ПД №364 від 10 квітня 2000 року

Фахове видання з педагогічних наук

Постанова Президії ВАК України № 1-02 / 5
від 10 травня 2000 року

Редакційна рада
Павло Матвієнко (голова), Наталя Барболіна,
Анатолій Бардаченко, Надія Білик,
Марина Гриньова, Іван Момот

Головний редактор
Надія Білик

Над номером працювали

О.Барно, В.Моргун, А.Самодрин, Л.Хомич, С.Шейко

Редакційна колегія

Любов Артюмова – доктор педагогічних наук, професор
Алла Бойко – доктор педагогічних наук,
член-кореспондент АПН України, професор
Іржі Гашковець – доктор педагогічних наук, доцент (Чехія)
Марина Гриньова – доктор педагогічних наук, професор
(заступник редактора)
Лариса Гринченко – доктор педагогічних наук, професор (Росія)
Вікторія Золотухіна – проректор з навчально-методичної роботи
ПОШПО ім.М.В.Остроградського
Тетяна Іванова – доктор педагогічних наук, старший науковий
співробітник
Віра Ільченко – доктор педагогічних наук, дійсний член АПН
України, професор
Анатолій Карпенко – президент Фонду підтримки громадських
ініціатив „Єдність”
Ерно Лауренські – доктор педагогічних наук, професор
(Угорщина)
Марія Лещенко – доктор педагогічних наук, професор
Валентина Лозова – доктор педагогічних наук, дійсний член
АПН України
Павло Матвієнко – кандидат педагогічних наук, доцент,
ректор ПОШПО ім.М.В.Остроградського
Володимир Миросниченко – кандидат педагогічних наук,
начальник управління освіти і науки
Полтавської облдержадміністрації
Іван Момот – заступник голови Полтавської обласної державної
адміністрації
Володимир Моргун – кандидат психологічних наук, професор
Ігор Нікіфоров – директор ліцею
Іван Охріменко – кандидат педагогічних наук, доцент
Володимир Пашенко – доктор історичних наук,
дійсний член АПН України, професор, ректор ПДПУ
ім.В.Г.Короленка
Володимир Раковський – учитель-методист
Олександр Руденко – доктор фізико-математичних наук,
професор
Володимир Сліпак – методист, заслужений працівник культури
України
Лілія Хомич – доктор педагогічних наук, професор

Літературні редактори-коректори:

Олена Штепа – кандидат педагогічних наук, доцент
Ольга Коваленко – старший викладач

Перекладачі:

Лариса Іщенко

Дизайн і верстка: Ігор Койчуренко

< Сергій Шейко >

РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ТА ДУХОВНІСТЬ – ОСНОВНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ТВОРЧОСТІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

А *Анализируются принципы рациональности и духовности в качестве основания реформирования высшего образования в творчестве В.И. Вернадского. Рациональность и духовность пронизывают рост научных исследований как необходимого составляющего элемента высшей школы. Кроме того, рациональность и духовность являются основой широкой демократизации и гуманизации народного образования.*

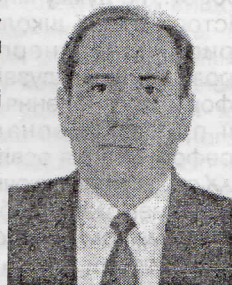
S *The article deals with the V.I. Vernadski's principles of rationality and spiritual values as the reasons for reforming the higher education as they are reflected in his works Rationality and spiritual values promote the development of research as necessary element of higher education. Besides, rationality and spiritual values are the basis for development of democratic principles and humanity of public education.*

Актуальність дослідження. Серед важливих проблем сучасної трансформації світової та національних освітянських проектів рельєфно виділяються питання теоретико-методологічного обґрунтування кардинальних змін у розвитку вищої школи, визначення спільної мети та засобів здійснення освітянських реформ. Об'єктивними засадами перебудови вищої освіти ХХІ ст. виступають такі прояви соціальної реальності, як культура постмодернізму, політика глобалізації та ослаблення ролі національної держави. Найактуальнішими протиставленнями стали „міжнародна інтеграція” чи „національна дезінтеграція”, „глобалізація” чи „внутрішня соціальна стабільність”. Відомий сучасний польський філософ і соціолог освіти Марек Квек стверджує, що в добу глобалізації „університет зазнає трансформації”, причому зменшення ролі національних держав призводить до трагічних наслідків глобалізації саме в соціогуманітарній площині, „завершення доби модерну”, „кінець історії”, „смерть інтелектуала” та зникнення такого закладу, як Університет” [4,270].

Подібні кризові явища в розвитку вищої освіти мали місце в різні історичні часи: в період зародження університетської освіти в середньовіччі, в епоху європейського Просвітництва та становлення національних держав, а також на рубежі кінця ХІХ – початку ХХ ст. Вихід освіти із кризового стану відбувається об'єктивно, із врахуванням сукупності суспільних відносин, розвитку наукових досліджень, загальної культури та досягнень техніки, проте важливе значення мають регулятивні принципи освітянської діяльності, ті універсальні підстави, що формували кінцеву мету та засоби здобуття вищої освіти, зокрема це „ідея культури” за творцем берлінського університету В.фон Гумбольдтом і „принципи раціональності” за засновником німецької класичної філософії І. Кантом. Але регулятивні ідеї чи загальні засади вищої школи постійно змінювались протягом ХІХ ст. під впливом наукових успіхів, процесів інтеграції та диференціації теоретичного знання, отримання наукового статусу природничого і соціально-гуманітарного знання, розвитку цивілізаційних процесів та досягнень теорії педагогіки вищої школи.

У цьому відношенні велику евристичну вагу мають недостатньо проаналізовані теоретико-освітянські погляди, зокрема розкриття філософсько-методологічних основ реформування вищої освіти академіка В.І. Вернадського. Проблеми розвитку вищої освіти хвилювали вченого світового масштабу усе його життя, особливо в часи соціальної та політичної напруги

в розвитку російського й українського суспільств. Вернадський, маючи величезний науковий та освітянський досвід, уміло визначав регулятивні принципи розвитку вищої школи, її поєднання з народом, завдяки практичному втіленню принципів демократизації, гуманізації, цілісного духовно-культурного освоєння світу та становлення неперервної пожиттєвої освіти для якнайширшого кола людей, що постійно навчаються.

Ступінь дослідження проблеми. Визначення загальних засад реформування вищої освіти в творчості В.І. Вернадського є однією із перших спроб реконструкції його філософсько-освітянської позиції. Проте в історико-освітянському контексті знаходження філософського підґрунтя моделі розвитку університетської освіти виступають предметом дослідження в творчості представників німецького класичного ідеалізму кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст. – І. Канта, І. Фіхте, Ф. Шеллінга, Г. Гегеля та В. фон Гумбольдта. Творці класичної ідеї університету дотримувались загальних принципів раціоналізму, науковості та цілісності філософського знання, що визначали процеси формування, творення особистості, освіченості протягом усього ХІХ ст. У нових соціально-економічних умовах ХХ ст., у зв'язку з розвитком наукових досліджень, індустрії, техніки та новітніх технологій, а також появою всесвітніх глобалізаційних процесів кардинально змінюється підхід щодо обґрунтування відповідних засобів та кінцевої мети реформування вищої освіти. Переконливо доводиться необхідність раціоналістичної підстави трансформації освітянської діяльності, проте критично оцінюється застосування формально-логічного закону достатньої підстави до існування університетської освіти взагалі в філософсько-освітянських есе сучасного постмодерніста Жака Дерріди. Ця проблема є предметом гострих дискусій філософів, соціологів, психологів, педагогів, зокрема знаходить місце в творчості видатних мислителів ХХ ст. Хосе Ортеги-і-Гассета, Карла Ясперса, Ганса-Георга Гадамера, Юргена Габермаса, Марєка Квека.

Мета дослідження полягає у визначенні достатніх засад реформування вищої освіти в творчості В.І.Вернадського першої половини ХХ ст., що, безперечно, мають важливе світоглядно-методологічне значення для вивірення напрямку та ціннісних орієнтирів

сучасної трансформації вищої школи українського суспільства в епоху взаємовпливів глобалізації освітянського простору та відтворення самобутньої національної освітянської традиції в умовах українського державотворення. Оскільки головним принципом освітянської діяльності залишається знаходження конструктивної відповіді на запитання: „Чи можливо втримати пам'ять і не втратити можливості?” [3, 225].

В.І.Вернадський, аналізуючи основні завдання сучасної вищої освіти, широко використовує принцип історичності. Аргументовано доводить, що форми організації освіти постійно змінюються, наповнюючись якісно новим змістом. У „Листах до вищої освіти в Росії” вчений запевняє, що університети початку і кінця XIX ст. принципово відрізняються, їх навіть важко порівнювати, оскільки вони мають відмінні теоретичні засади та практичні спрямування. Початок XX ст., на думку мислителя, визначив новий період в історії вищої школи, що характеризується такими рисами, як енергійність, жвавість перебудови, розширення галузей вищої освіти, утворення нових її форм, поглиблення та корінна переробка традиційних її проявів. Вернадський доводить необхідність реформування освітянської діяльності в Росії початку XX ст., усвідомлюючи той факт, що якісний переворот в освіті неможливий без кардинальних змін у соціально-економічному ладі суспільного життя Росії. Реформи вищої освіти мають глибоке об'єктивне і суб'єктивне підґрунтя, насамперед це „колосальний ріст наукового знання та втілення його в техніці і в суспільних формах життя”. За ствердженням академіка, бурхливий розвиток наукового знання і техніки спонукав до утворення нових форм, „систем, предметів вищої освіти”, завдання яких полягатиме в „швидкості та повноті передачі завоювань науки і техніки за можливістю широким прошаркам молодого і дорослого населення”. Система вищої освіти буде вдосконалюватись завдяки невпинному розповсюдженню знання, ефективної „справи наукових досліджень та технічних винаходів” [1, 3].

Необхідність якісного реформування вищої школи в різні історичні часи вимагала від науковців, педагогів, філософів-освітян ґрунтовних творчих пошуків, які не лише пояснювали причини відповідного стану розвитку освіти, а й передбачали шляхи здійснення продуктивних трансформацій в освітянському середовищі. Майже в той же історичний час – на початку 30-х років XX ст. відомий іспанський філософ-освітянин Хосе Ортега-і-Гассет став однодумцем В.І.Вернадського, з'ясовуючи причини та неминучість реформування західноєвропейської університетської освіти. „Потреба в реформі, на думку іспанського вченого, – виникає через одну з двох причин: або через порушення в прямому значенні цього слова, тобто через поодинокі, нечасті випадки хибного застосування добрих правил; або через те, що зловживання трапляються так часто чи й постійно, стають такі звичайні або й схвалювані, що вже навіть не можуть називатися зловживаннями. В першому випадку їх автоматично треба виправляти, у другому ж виправляти їх буде марно ...це вже не аномалії, а неминучий наслідок спотворених правил. Саме проти цих останніх і варто спрямовувати реформи... але жодна інституція не зможе витворити добрих правил, поки вона твердо не визначить своєї місії, своєї ідеї... в основі університетської реформи має лежати її повне узгодження з місією Університету” [5, 68].

Вернадський акцентував увагу на те, що без

винаходу достатніх засад реформування вищої освіти не можливо досягнути відповідної мети та здобутків в освітянській діяльності. В своїх „Листах до вищої освіти в Росії” найважливішими основами її кардинальних змін автор визначає принципи раціональності та духовності. Раціональність як загальна причина освітянських реформ пронизує всю сферу наукових досліджень, могутні колективні форми наукових організацій, що змінюють стан і характер вищої школи певного історичного часу. Суттєвою рисою трансформаційних змін освіти є демократизація життя та глибока її гуманність. Не заперечуючи історичні впливи таких духовних початків, як релігія, мораль та філософія, на формування демократичних основ людського життя, вітчизняний науковець доводить, що повага до свободи волевиявлення особистості має свій наслідок у „наукових успіхах і рості наукових знань та наукової техніки. За своїми основами наука є глибоко демократичною, оскільки вона має своїм джерелом лише силу розуму та глибину натхнення людської особистості” [1, 3]. Духовність як самостійний принцип освіти тісно пов'язаний із раціональними основами людського життя, виявом талановитих особистостей та організацією колективної наукової роботи.

Органічний синтез раціональності та духовності проявляється в обґрунтуванні Вернадським такої необхідної підстави в процесі проведення реформ вищої освіти як розповсюдження „єдиної культури” доступної для всіх країн і народів та людства в цілому. Виходячи з досягнення власної концепції ноосфери, вчений запевняє, що тепер уся „земна куля становить єдину культурну область. Значення цього факту для організації та структури вищої освіти величезне”. Цілісність людської культури обумовлена розвитком наукового знання, тому що воно виступає „єдиною формою духовної культури, загальної для всього людства” [1, 4]. Крім того, мислитель констатує той факт, що виключно розвиток науки та техніки, тобто раціональні засоби пізнання, викликали до життя „єдність культури” в глобальних її масштабах, до чого також прагнули різноманітні релігії та філософські системи, але не досягли практичного втілення цілісності культури.

Підводячи певний підсумок дослідження загальних основ постійного розвитку освіти, Вернадський стверджує необхідні засади реформування вищої освіти: по-перше, це „розвиток знання і його наукової організації”, по-друге, „демократизація суспільного і державного життя”, і по-третє, „розповсюдження єдиної культури на всю земну кулю”. Якщо ж ці фактори впливу знаходяться в пригніченому, нестабільному положенні, тоді вища школа знаходиться в кризовому стані і неминуче буде прагнути знайти вихід до її природної сутності, подолати насильно нав'язане їй обмеження демократичних принципів життя, стверджуючи „переваги людської особистості та людського розуму”. Згідно його вченням, „не можна довго стримувати життя живої країни і живого народу в межах, що не відповідають його національній самосвідомості” [1, 5]. Історична необхідність процесів розвитку науки і освіти приводить усі народи світу до демократичних умов виховання громадян та викладання наукового знання, до загальної єдиної культури людства та освіченості.

Реформи вищої освіти, на думку вченого, матимуть успіх, оскільки своїми коренями освіта знаходиться в глибокому народному середовищі. Цим стверджується егалітарний принцип освітньої діяльності, скерований на широкий загал, на народ, що постійно навчається.

Пожиттєва чи неперервна освіта має постійне впровадження, доводиться необхідністю практичних змін у суспільстві та визначенні духовних світоглядних засад. Науковий та технічний розвиток відбувається настільки швидко, що стає неможливим отримати теоретичні знання, які були б достатніми на все життя. Своєрідними формами вищої школи стають практичні заклади втілення технічного і технологічного знання, зокрема заводи, фабрики, лікарні, сільськогосподарські підприємства, в яких працюють і навчаються не лише юнаки, але й дорослі, які живуть самотійним життям. Якісні зміни до організації вищої освіти вносить жіноча освіта, що порушує старі традиційні освітянські ідеали.

Принципи наукової раціональності та єдиної культурної духовності безперечно становлять загальну основу широкої демократизації вищої школи, що обумовлюють майбутню форму життя людства, як „організацію народу, що навчається”. Невід’ємною характерною рисою цього явища має стати, згідно вчення Вернадського, не лише продуктивна форма організації процесу навчання, а й та сила, що „охороняє культуру і національне існування”, постійно формує, створює єдину культуру та національну міць. Проблеми постійної життєвої освіти народу досить часто вступають у протиріччя з існуючою в Росії на початку ХХ ст. загальноосвітньою школою. Як зазначає вчений, зв’язок вищої школи з середньою є недостатнім, підтримується лише за допомогою давніх традицій, „логічні корені якої давно підірвані руйнівним духом часу” [1, 6].

Характерними рисами середньої школи залишається формалізм, схоластичність викладів, елітаризм. Тому, на думку Вернадського, потрібно впроваджувати різноманітні форми шкільної освіти, що мають безпосередній зв’язок із практикою, постійно враховують результати наукових досліджень та глибокі демократичні основи – організацію народної школи. В цьому відношенні погляди вітчизняного освітянина знаходять підтвердження щодо оцінювання шкільного навчання та виховання в творчості засновника Берлінського університету початку ХІХ ст. В. фон Гумбольдта. Архітектор західноєвропейської вищої освіти доводив, що від школи до університету існує відповідна дистанція, пов’язана з формалізмом викладу знань, обмеженням творчості, відсутністю повноти і цілісності наукових досягнень та різноманітності освітянських взаємозв’язків. Завданням шкільної підготовки є виховання учнів у „такій чистоті, щоб вони фізично, морально та розумово були підготовлені до свободи та самотійних учинків” [2, 29].

В.І. Вернадський також акцентує увагу на тому, що недоліки середньої школи можуть бути доповнені вищою освітою та постійною самоосвітою в широкому її розумінні. Для нього яскравим прикладом організації практичної освіти слугують вищі навчальні заклади США кінця ХІХ – початку ХХ ст., що ґрунтуються на принципах раціональності, прагматизму, „ощадливості освіти”. Подібна позиція вітчизняного освітянина щодо кінцевої мети освітньої діяльності та засобів її здобування досить тісно пов’язана з філософсько-педагогічними ідеями представників американської прагматичної школи, зокрема з творчістю Ч.С. Пірса та Д. Дьюї. Провідними ідеями освіти прагматизму є підпорядкування концепції діяльності, а теоретичного знання – практичним завданням чи застосуванням.

Вернадський доводить, що вища школа має змінити свій історичний характер, прилаштовуючись до нової широкої відкритої аудиторії. „Курси для робітників,

народні і селянські університети, організація домашнього читання, спеціальні, різноманітні технічні інститути, різні типи позашкільної освіти для дорослих швидко заповнюють проміжки між народною школою і вищою школою старого типу” [1, 7]. Саме в цьому напрямку вдосконалення освітянської діяльності відбувається енергійна організаційна справа, формуються шляхи розвитку освіти майбутнього, що становить основне завдання реформованої вищої школи. Головним суб’єктом навчання та виховання має стати „народ, що навчається”. Тільки широкий розвиток демократичних засад нових типів вищої школи дасть міцне підґрунтя для подальшого росту вищої освіти, „організації нею наукової дослідницької справи людства” [1, 7].

Реформування вищої освіти в творчості В.І. Вернадського наскрізь пронизане принципами раціональності та науковості. Науково-дослідна робота завжди залишається необхідним елементом вищої школи. Завданнями освітянських закладів є систематична передача наукових знань новітніми педагогічними засобами, в цьому мислитель вбачає творчу працю педагогів щодо їх удосконалення та розробку достатнього філософсько-методологічного підґрунтя, що забезпечує існування відповідних систем освіти. Лише поступове усвідомлення нерозривності наукових досягнень із досконалими дидактичними принципами навчання стає непорушною підставою розвитку академічного середовища вищої школи. На думку вченого, велике значення для університетської освіти має раціональне поєднання науково-технічних винаходів із новітніми методами педагогічного викладу, їх засвоєння. „Вища школа нашого часу прагне створити можливості для кожного студента не лише для освоєння знання але й виробництва ним наукової роботи, виконаної згідно наукових вимог часу” [1, 8]. Вища освіта не лише залишається певною школою для отримання знання, але в той же час являє собою наукову організацію, що проводить величезну наукову роботу, особливо це стосується досліджень у галузі прикладного природознавства та техніки.

Розглядаючи питання про поєднання науково-дослідницької роботи з університетською освітою, Вернадський зауважує, що не завжди відомий учений може бути одночасно хорошим педагогом, а постійне їх поєднання разом не завжди може сприяти росту наукових знань та змістовної вищої освіти. Проте наукові організації, відділившись від вищої школи, не зможуть повною мірою відійти від вищої освіти. В наукових закладах постійно продовжується педагогічна робота, в них особи, що закінчили вищу школу, „вчать науково працювати”. Ріст чисто наукових організацій якісно відображається на характері реформ вищої освіти, навіть сам по собі визначає перебудову вищої школи ХХ ст.

Раціоналізація наукової діяльності великою мірою сприяє реформуванню університетської освіти, вказуючи напрямки, завдання та кінцеву мету освіти. Але її впливовість підсилюється в багато разів в умовах демократизації життя суспільства, вільного розвитку творчості особистості та створення умов для всебічного освоєння духовно-культурної спадщини всього людства. Трансформація вищої освіти в творчості В.І. Вернадського тісно пов’язана із загальними планетарними завданнями існування майбутнього людства. Ті процеси світового життя, що мають глобальне значення, входження людства в ноосферу, знаходять своє відображення в якісних змінах вищої

освіти країни. Лише під впливом цих світових причин, у тісному „спілкуванні зі світовим життям наша вища школа знаходить у собі достатню силу для боротьби з важкими зовнішніми умовами свого існування і невпинно йде до виконання в межах нашої країни і нашого народу загальнолюдського завдання – організації світової наукової роботи, створення народу, що навчається” [1, 8].

Підводячи підсумок розгляду формування методологічних засад реформування вищої освіти у творчості В.І. Вернадського, слід зазначити, що визначення вченим регулятивних принципів освіти доповнює класичну модель університету. Зокрема, це принцип раціональності, що пронизує всю вищу школу та забезпечує синтетичне поєднання науково-дослідної роботи та дидактичних засобів викладання змісту знання. Вчений величезне значення надає розвитку духовної культури, стверджуючи принцип „єдиної культури” всього людства. Це також є уточненням класичної традиції розвитку університетської освіти, започаткованої ще В. фон Гумбольдтом. Проте принцип культурного збагачення народу має загальнопланетарне, глобальне значення, як певна основа входження людства в ноосферу. Важливим фактором реформування вищої освіти є широкі процеси демократизації суспільного розвитку та гуманізації освітянської діяльності, створення відповідних умов для

свободи творчості особистості, прояву її індивідуальних здібностей і талантів.

Розкриття змісту методологічних засад трансформації вищої школи в творчості Вернадського має актуальне значення для визначення проблем удосконалення вищої освіти в сучасному українському суспільстві. Це стосується, насамперед, раціонального поєднання можливостей глобального освітянського простору із віковичними традиціями національної української культури та освіти. Відповідь на запитання, чи можна поєднати традицію і не втратити можливості, має бути конструктивною, опираючись на синтетичні засади науковості та духовного розвитку української нації.

Література

1. Вернадский В.И. Письма о высшем образовании в России // Постметодика. – №5 (37). – 2001. – С. 3-8.
2. Гумбольдт фон В. Про внутрішню та зовнішню організацію вищих наукових закладів у Берліні // Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – С. 23-33.
3. Дерріда Ж. Закон достатньої підстави: Університет очима його послідовників // Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – С. 235-265.
4. Квек М. Національна держава, глобалізація та університет як модерний заклад // Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – С. 267-291.
5. Ортега-і-Гассет Х. Місія Університету // Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – С. 67-107.
6. Шейко С.В. Філософсько-методологічні основи сучасних інновацій в освіті / Гуманізація вищої освіти: філософські виміри. Збірка статей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції. – Суми-Бердянськ, 2004. – С. 76-80.

◀ Вадим Степанець ▶

НООСФЕРНА СВІДОМІСТЬ І РЕГІОНАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

А В статье рассматривается проблема формирования ноосферного сознания, роль образования и регионального образовательного пространства в этом процессе.

Б The article is devoted with the problems and perspective of the agrarian post-graduated education.

Людину відрізняє від інших істот на планеті наявність інтелекту та надзвичайно складного феномена – суспільства. Інтелект істотно впливає на взаємини людини та природи: людина не пристосовується до природних умов, а сама „переробляє” природу під себе. Суспільство надає можливість людям діяти спільно та узгоджено на власну користь. Завдяки йому відбувається інтелектуальна та предметна діяльність людини.

У суспільстві умовно виділяють сфери його існування: економічну, соціальну, духовну та політичну. Вони не відокремлені одна від одної, а існують у діалектичній єдності: зміни однієї зумовлюють зміни в іншій. Історія розвитку людства свідчить, що розвиток сфер не є рівномірним. Найбільш динамічно й швидко розвивається економічна сфера суспільства.

Основою розвитку економічної сфери суспільства є промисловість, яка є основним замовником у науці, освіті тощо. Саме під впливом інтенсивного розвитку промисловості сформувався антропоцентричний підхід у розвитку суспільства. Його суть добре виражає всім відома теза: „Не треба чекати милостей від природи. Узяти їх – наше завдання!” Саме цей підхід призвів до екологічних проблем, які у XX ст. переросли в екологічну кризу.

З XIX ст. людство розпочинає пошук шляхів вирішення даної проблеми. У 1866 році Е. Геккель запропонував термін „екологія”, тим самим поклавши початок нового напрямку в науці. У XX ст. екологія бурхливо розвивається: виникає екологія людини,

соціальна екологія, розвиваються суспільні рухи екологічного спрямування [11]. Розпочинається підготовка спеціалістів, що займаються захистом природного середовища. Проблеми екології знаходять своє відображення в законодавчих актах багатьох країн, ними починає займатися ООН. Але проблема не вирішується, а лише загострюється.

Найбільш ґрунтовний підхід до вирішення даної проблеми є у творах В.І. Вернадського, що розвинув ідеї Е. Леруа і П. де Шардена про „ноосферу”. Ноосферу він бачив як сферу розуму, де „людина уперше реально зрозуміла, що вона мешканець планети і може – повинна мислити в новому аспекті, не тільки в аспекті окремої особистості, сім’ї чи роду, держав чи союзів, але і в планетарному аспекті” [6].

Розвиваючи ідеї видатного вченого, науковці говорять про те, що потрібен новий підхід до взаємодії людини з природою. М.М.Мойсеев припускається думки про існування певної „заборонної межі”, яку людина не повинна переступати в разі, якщо вона бажає вижити [6]. Г.Наумов закликає не до уповільнення темпів розвитку людства, а до врахування проблем природи у розвитку людини [7].

В. Панченко пропонує змінити тип взаємин між природою й людиною з „об’єкт-суб’єктних”, чи то „суб’єкт-об’єктних”, на особистісно-партнерські, „суб’єкт-суб’єктні”, коли природа виступає не як об’єкт діяльності людини, а як рівноправний партнер у їх спільному співіснуванні [8].

Актуальність проблеми взаємин людини та природи